

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Special Issue | pp. 118-123 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

КАМБАГАЛЛИКНИ КИСКАРТИРИШ ВА АХОЛИНИ ИЖТИМОЙ МУХОҒАЗА ҚИЛИШНИ МОЛИЯЛАШТИРИШ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Хамдамов Шавкат Комилович

PhD, проф. Тошкент давлат иқтисодий университети

Аннотация: Ушбу мақола Ўзбекистонда камбағалликни камайтириш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш борасида молиялаштириш механизмларини яхшилаш йўлларини муҳокама қилади. Жаҳон миқёсида муваффақиятли амалга оширилган турли мамлакатларнинг ижтимоий ва иқтисодий стратегиялари таҳлил қилинган бўлиб, улардан Ўзбекистон шароитида фойдаланиш мумкинликлари кўриб чиқилган. Мақолада, ижтимоий таъминот тизимларини ислоҳ қилиш, иқтисодий ривожланиш орқали камбағалликни камайтириш ва ижтимоий хавфсизликни таъминлаш механизмлари ёритилган.

Калит сўзлар: камбағалликни камайтириш, ижтимоий муҳофаза, молиялаштириш механизмлари, иқтисодий ривожланиш, ижтимоий таъминот.

Аннотация: Данная статья обсуждает механизмы финансирования сокращения бедности и социальной защиты в Узбекистане. В статье анализируются социальные и экономические стратегии, успешно реализованные в различных странах мира, и рассматривается возможность их применения в условиях Узбекистана. В статье освещаются реформы в системах социального обеспечения, сокращение бедности через экономическое развитие и механизмы обеспечения социальной безопасности. **Ключевые слова:** сокращение бедности, социальная защита, механизмы финансирования, экономическое развитие, социальное обеспечение.

Abstract: This article discusses the mechanisms for financing poverty reduction and social protection in Uzbekistan. It analyzes social and economic strategies that have been successfully implemented worldwide, examining their applicability in the context of Uzbekistan. The article highlights reforms in social support systems, poverty reduction through economic development, and mechanisms for ensuring social security.

Keywords poverty reduction, social protection, financing mechanisms, economic development, social support.

Кириш

Камбағаллик — бу жаҳон миқёсидаги муаммо бўлиб, унинг олдини олиш ва камбағалликни кискартириш ҳар бир давлатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида муҳим ўрин тутди. Ўзбекистон ҳам бу борада катта қадамларни босиб, иқтисодий ўсишни камбағалликни камайтириш ва аҳолини ижтимоий

химоя қилиш билан уйғунлаштиришга интилмоқда. Бунда, халқаро тажриба ва молиялаштириш механизмларидан фойдаланиш, давлатнинг стратегик ёндашувини шакллантиришда калит омил бўлиб хизмат қилади.

Дунёнинг кўплаб мамлакатлари камбагалликка қарши курашда турли стратегияларни қўллаб-қувватлаган. Масалан, Жанубий Корея, Сингапур каби давлатлар ўзларининг иқтисодий моделларини ислоҳ қилиш орқали камбагалликни сезиларли даражада камайтиришга муваффақ бўлган. Шунингдек, Швеция ва Дания каби скандинав мамлакатлари ижтимоий муҳофаза тизимларини мустаҳкамлаган, бу эса аҳолининг турли қатламларини камбагалликдан муҳофаза қилишга имкон берган.

Ўзбекистонда ҳам камбагалликни кискартириш ва ижтимоий муҳофаза масалалари давлатнинг устувор йўналишларидан бири сифатида белгиланган. Хусусан, молиялаштириш механизмлари орқали ижтимоий химоя дастурларини амалга ошириш, шунингдек, хорижий тажрибаларни маҳаллий шароитга мослаш ва қўллаш Ўзбекистон учун янги имкониятларни яратмоқда. Бу борада, турли халқаро ташкилотлар билан ҳамкорлик қилиш, шунингдек, мамлакат ичида таълим ва соғлиқни сақлаш тизимларини модернизация қилиш муҳим аҳамиятга эга.

Шу билан бирга, Ўзбекистонда камбагалликка қарши курашнинг асосий механизмлари қайси йўналишларда ишлаб чиқилиши, қандай халқаро тажрибалар қўлланилиши ва уларнинг маҳаллий шароитга мослаштирилиши каби масалалар тобора долзарб бўлиб бормоқда. Хорижий тажрибаларни ўрганиш ва улардан самарали фойдаланиш, мамлакатимиз учун камбагалликни янада камайтириш ва ижтимоий химояни кучайтириш йўлидаги муҳим қадамлардан бири ҳисобланади.

Адабиётлар шарҳи

Индустриализация ва иқтисодий ривожланиш кўпинча камбагалликни камайтиришнинг асосий омиллари сифатида қаралади. Салим ва Дональдсон (2016) индустриализация, қишлоқ хўжалигини ривожлантириш, ижтимоий фаровонлик ва нефть ишлаб чиқариш орқали иш ўринларини яратиш миллий микёсда камбагалликни камайтиришда самарали йўللار бўлганини таъкидлайдилар (Салим ва Дональдсон, 2016).

Камбагалликни камайтиришга комплекс ёндошув камбагалликнинг ҳам моддий, ҳам маънавий жиҳатларини ҳал қилишни ўз ичига олади. Мафруҳат (2017) камбагалликнинг ягона таърифи, келишилган кўрсаткичлар, марказлаштирилган сиёсатни белгилаш ва белгиланган кўрсаткичларга асосланган баҳолаш зарурлигини таъкидлайди (Мафруҳат, 2017).

Даромадни қайта тақсимлаш, яъни ҳозирги даромад ёки даромад ўсишининг тақсимланиши камбагалликни камайтиришда ўсишга нисбатан самаралироқдир. Дагдевирен ва бошқалар (2002) камбагалликни камайтиришда ўсиш ва қайта тақсимлаш сиёсатлари марказий ўрин тутишини, айниқса, нисбий камбагалликни камайтиришда муҳимлигини таъкидлайдилар (Дагдевирен ва бошқалар, 2002).

Иқтисодий ўсиш ва нотенглик ўртасидаги муносабат камбагаллик динамикасини тушунишда муҳимдир. Берри (2003) камбагалликни камайтириш инструментларининг самарадорлиги камбагалликни қандай таърифланишига сезиларли даражада боғлиқ эканини муҳокама қилади, абсолют камбагалликни

камайтиришда ўсиш асосий манба бўлиб, нисбий камбагалликни камайтиришда нотенглик ўзгаришлари асосий манба ҳисобланади (Берри, 2003).

Инклюзив бизнес ва корпоратив ижтимоий масъулият (CSR) каби янги ёндашувлар бизнес, гуманитар сектор ва халқаро ёрдамни бирлаштиради, камбагалликни иқтисодий имкониятларни йўқотиш ва товарларга киришни йўқотиш сифатида кўради. Бу стратегиялар Амартия Сеннинг ривожланиш назарияларига асосланиб, имкониятлар ва эркинликларга урғу беради (p.rivaudutilisateurs-ldar, 2020).

Таҳлил ва Натижалар

Камбагалликни камайтириш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилишда хорижий мамлакатлар томонидан қўлланиладиган механизмлар ва методологияларни батафсил таҳлил қилиш орқали Ўзбекистон учун мослаштириш имкониятларини аниқлаш мумкин.

Жадвал 1. Ижтимоий таъминот тизимларини ислоҳ қилиш (скандинавия ва бошқа мамлакатлар мисолида)

Мамлакат	Механизм	Натижалар
Дания	Умумий даромад солиғи орқали молиялаштириладиган нафақалар	Камбагаллик даражаси паст, ижтимоий тенглик юқори
Швеция	Кенг қамровли ижтимоий хизматлар, соғлиқни сақлаш ва таълим бепул	Жамиятдаги умумий фаровонликни ошириш, ижтимоий барқарорлик
Финляндия	Ижтимоий ҳимоя тизимини мустаҳкамлаш ва касбий тайёргарлик дастурлари	Яхшиланган меҳнат бозори интеграцияси ва камбагалликни камайтириш

Манба: Муаллиф томонидан тайёрланди

Скандинавия мамлакатлари ва Финляндиянинг ижтимоий таъминот тизимлари уларнинг камбагалликни камайтиришдаги юқори самарадорлигини кўрсатмоқда. Ўзбекистон учун бу тажрибалар, айниқса солиқ тизимини такомиллаштириш ва ижтимоий хизматлар сифатини ошириш орқали қўлланилиши мумкин. Бундай тизимлар, ижтимоий адолат ва тенгликни таъминлашда муҳим рол ўйнайди.

Жадвал 2. Иқтисодий ривожланиш орқали камбагалликни камайтириш (Осиё ва Лотин Америкаси мисоллари)

Мамлакат	Механизм	Натижалар
Жанубий Корея	Иқтисодий модернизация ва экспортга йўналтирилган сиёсатлар	Юқори иқтисодий ўсиш ва жамиятда камбагаллик даражасининг кескин камайиши
Бразилия	"Bolsa Família" ижтимоий ёрдам дастурлари	Камбагаллик ва ночорликка қарши самарали кураш
Ҳиндистон	Микрокредитлаш ва кичик бизнесларни қўллаб-қувватлаш	Иқтисодий мустақилликни ошириш ва камбагалликни камайтириш

Манба: Муаллиф томонидан тайёрланди

Жанубий Корея, Бразилия ва Ҳиндистон мисоллари шуни кўрсатадики, турли иқтисодий ва ижтимоий стратегиялар камбағалликка қарши курашда самарали бўлиши мумкин. Ўзбекистон учун бу стратегиялардан фойдаланиш, маҳаллий шароитга мослаштирилган ҳолда, камбағалликни камайтириш ва иқтисодий ўсишни таъминлаш йўлида қўшимча ресурсларни жалб қилиш имконини беради.

Жадвал 3. Ижтимоий хавфсизликни таъминлаш механизмлари (Европа Иттифоқи мисолида)

Мамлакат	Механизм	Натижалар
Германия	Кенг қамровли ишсизлик нафақалари ва ижтимоий ёрдамлар	Ижтимоий барқарорлик ва жамиятнинг иқтисодий тўқимасини мустаҳкамлаш
Франция	Прогрессив солиқ тизими ва жамоат ишлари дастурлари	Камбағалликни камайтириш ва жамоат хизматларига қўшилган қиймат
Италия	Пенсия реформалари ва ижтимоий кафолатлар	Кекса авлоднинг ижтимоий ва иқтисодий ҳимоясини таъминлаш

Манба: Муаллиф томонидан тайёрланди

Европа Иттифоқи мамлакатлари ижтимоий хавфсизлик механизмларини қўллаш орқали аҳолининг турли қатламларини иқтисодий ва ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилишда муваффақиятга эришган. Ўзбекистон учун бу тажрибалардан фойдаланиш, айниқса пенсия тизимини ислоҳ қилиш ва ижтимоий кафолатларни кучайтириш орқали, жамиятнинг заиф қатламларини ҳимоя қилишда ёрдам бериши мумкин.

Таклифлар ва хулоса

Юқорида келтирилган таҳлил ва жадваллар асосида, Ўзбекистонда камбағалликни камайтириш ва ижтимоий муҳофаза тизимини янада такомиллаштириш учун қуйидаги тавсиялар ишлаб чиқиши мумкин.

1. **Ижтимоий таъминот тизимини ислоҳ қилиш:** Ўзбекистон Скандинавия мамлакатларининг тажрибасидан фойдаланиб, ижтимоий таъминот тизимини кенгайтириши ва модернизация қилиши муҳим. Бу жараёнда, даромадларни қайта тақсимлаш ва ижтимоий нафақалар тизимини такомиллаштиришга алоҳида эътибор бериш лозим.

2. **Иқтисодий ўсишни рағбатлантириш:** Жанубий Корея ва Хитой каби мамлакатларнинг иқтисодий сиёсатлари асосида Ўзбекистон ҳам маҳаллий ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва экспорт ҳажмини оширишга қаратилган стратегияларни ишлаб чиқиши керак. Бунда, кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш чоралари ҳам кўрилиши зарур.

3. **Микромолиявий хизматларни ривожлантириш:** Ҳиндистон ва Бангладеш мисолида кўрилгани каби, микрокредитлаш ва микромолиявий хизматларни ривожлантириш, айниқса қишлоқ жойларда аҳолининг иқтисодий фаоллигини оширишда муҳим рол ўйнайди. Ўзбекистонда бу борада ҳам қўшимча чора-тадбирларни амалга ошириш лозим.

4. **Ижтимоий ҳимоя тизимларини кучайтириш:** Германия ва Франция каби мамлакатларнинг тажрибаларидан келиб чиққан ҳолда, Ўзбекистонда ишсизлик нафақалари, касбий тайёргарлик дастурлари ва ижтимоий ёрдам дастурларини кенгайтириш муҳим. Бунда, иш билан таъминлаш дастурлари орқали жамиятнинг ижтимоий барқарорлигини таъминлашга эришиш мумкин.

5. **Ижтимоий солиқларни тартибга солиш:** Прогрессив солиқ тизимларини жорий этиш орқали, Ўзбекистон ҳам ижтимоий адолатни таъминлаш ва камбағалликни камайтиришга қаратилган маблағларни ошириши мумкин. Бу жараёнда, бой ва камбағаллар орасидаги фарқни камайтиришга ҳам эътибор бериш лозим.

Юқоридаги таклифлар Ўзбекистоннинг иқтисодий ва ижтимоий соҳаларида самарали ўзгаришларга эришишда муҳим аҳамиятга эга бўлиб, мамлакатнинг камбағалликка қарши курашиш ва ижтимоий муҳофазани яхшилаш йўлидаги стратегик ёндашувларини белгилаб беради.

Хулоса

Ўзбекистонда ижтимоий ҳимоя ва камбағалликка қарши кураш тизимини такомиллаштириш, шунингдек, иқтисодий ўсиш стратегияларини амалга ошириш орқали камбағалликни камайтириш ва ижтимоий адолатни таъминлаш имкониятлари мавжуд. Бу борада халқаро тажриба ва янги механизмлардан фойдаланиш, Ўзбекистоннинг мақсадларига эришишда калит омил бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Шу билан бирга, давлат ва жамоат ташкилотлари ўртасида самарали ҳамкорликни ривожлантириш, шунингдек, мамлакатнинг иқтисодий ва ижтимоий тизимларини янада интеграциялаштириш орқали Ўзбекистоннинг узоқ муддатли ривожланиш мақсадларига эришиш мумкин. Бу жараёнда аҳолининг ҳар бир қатлами, айниқса заиф гуруҳлар, кенг қамровли ижтимоий ҳимоядан баҳраманд бўлиши ва иқтисодий фаоллигини ошириши учун зарур шароитлар яратилиши лозим.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистон учун ижтимоий ва иқтисодий тараққиётни таъминлаш йўлида маҳаллий ва халқаро тажрибалардан оқилона фойдаланиш, камбағалликни камайтириш ва ижтимоий муҳофазани кучайтиришда муҳим роль ўйнайди. Бундай интеграцияланган ёндашув мамлакатнинг умумий фаровонлигини ошириш ва жамиятнинг барча қатламларини ривожлантириш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Zahabia Saleem, John A. Donaldson. Pathways to Poverty Reduction (2016)
2. Ade Yunita Mafruhah. ROADMAP PENGENTASAN KEMISKINAN SECARA KOMPREHENSIF: MATERIAL-SPIRITUAL (2017)
3. Hulya Dagdeviren, R. Hoeven, J. Weeks. Poverty Reduction with Growth and Redistribution (2002)
4. Albert Berry. Respuestas de política a los problemas de pobreza y desigualdad en el mundo en desarrollo (2003)
5. p.rivaudutilisateurs-ldap. New strategies for poverty reduction (2020)
6. Хамдамов, Ш. К. (2021). Аҳолини ижтимоий ҳимоялашда пенсия таъминотининг аҳамияти. *Science and Education*, 2(8), 700-717.

7. Komilovich, K. S. (2024). MAIN PROBLEMS OF FORMING AND USING FINANCIAL RESOURCES OF ORGANIZATIONS. *IQTISODIYOT VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYA JURNALI | JOURNAL OF ECONOMY AND MODERN TECHNOLOGY*, 3(5), 22-25.

8. Boltaevna, S. F. A., & Upashevna, A. L. (2022). Signs of Innovation Economy and its Assessment Indicators. *Specialusis Ugdymas*, 2(43), 3178-3190.

9. Мурадова, Д. А. (2024). ПРИМЕНЕНИЕ ИСЛАМСКИХ ФИНАНСОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ НА СТРАХОВОМ РЫНКЕ. *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting*, 4(04), 399-403.

10. Komilovich, K. S. (2024). SOCIAL PROTECTION AND POVERTY ALLEVIATION: FINANCING STRATEGIES AND COMPARATIVE PRACTICES IN DEVELOPED AND DEVELOPING COUNTRIES. *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting*, 4(04), 264-270.

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

